

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE PREVENTIVE DE LA HUNEDOARA.

CONSIDERAȚII PRIVIND ÎNCADRAREA CULTURALĂ ȘI CRONOLOGICĂ A DESCOPERIRILOR

Sorin Tincu*

Cuvinte cheie: Eneolitic, Transilvania, Hunedoara-Judecătoria, modelare Bayesiană a datelor ¹⁴C.
Keywords: Eneolithic, Transylvania, Hunedoara-Judecătoria, Bayesian approaches of ¹⁴C dates.

The Archaeological Researches from Hunedoara. Considerations Regarding Cultural and Chronological Framing of the Discoveries (Abstract)

In this study is presented the rescue archaeological research from Hunedoara – *Judecătoria* developed in 2011–2012 and the ¹⁴C charcoal dates from the following features: L1, C2, C4. These dates were first modeled together, and because of the analogies for the ceramic in Foeni group discoveries from Alba Iulia – *Lumea Nouă*, the dates were modeled also with the charcoal ¹⁴C dates from this last settlement (B1/Sp. II/2006 (POZ–19451=5700±50 BP) and (POZ–19490=6090±50 BP). The time span for the Hunedoara – *Judecătoria* discoveries is between 4746 and 4465 BC, contemporary with D1 phase of Vinča culture and partially with the last phase of Turdaș culture and Iclod Group.

Introducere

Acest studiu își propune să introducă în circuitul științific primele materiale arheologice de la Hunedoara – *Judecătoria* cu un context stratigrafic precis, precum și un număr de trei date ¹⁴C care printr-o serie de modelări bayesiene precizează perioada de timp în care se încadrează aceste descoperiri, precum și palierul cronologic la care se situează.

Discuții privind localizarea sitului

Așezarea de la Hunedoara – *Judecătoria* a fost descoperită în anii '70 de către preotul Petre Govora, care cu ocazia unor lucrări edilitare a recoltat o serie de fragmente ceramice ce au fost publicate¹. Pentru o lungă perioadă de timp s-a considerat că acest sit este situat pe strada Revoluției, în zona clădirii ce adăpostește astăzi Parchetul de pe lângă Judecătoria Municipiului Hunedoara². Cu toate că cercetările arheologice preventive efectuate în 2002 la Hunedoara-*Biserica Catolică*, obiectiv aflat în imediata apropiere a Parchetului de pe lângă Judecătoria Municipiului Hunedoara, au

arătat că „în vecinătatea Bisericii Catolice și a actualului Parchet de pe lângă Judecătoria Hunedoara, nu există nici o așezare preistorică”³, această localizare greșită a continuat să apară în repertoriile arheologice ale județului Hunedoara⁴. Ca urmare, precizăm că așezarea de la Hunedoara – *Judecătoria* este cea situată în zona central-estică a municipiului Hunedoara, pe prima terasă din dreapta râului Cerna, ocupând o suprafață întinsă, în jurul Judecătoriei Hunedoara, Liceului Sanitar și a Pieței Obor (Pl. 1 a), în locul menționat în repertoriile arheologice ale județului Hunedoara sub numele de *Judecătoria Veche* sau *Piața Obor*⁵.

Contextul arheologic

Ca urmare a inițierii de către Tribunalul Hunedoara a proiectului de extindere a sediului Judecătoriei Hunedoara, la 1 noiembrie 2011 au fost demarate cercetările arheologice preventive în respectul punct⁶ (Pl. 1 b). Proiectul de cer-

* Muzeul de Arheologie și Etnografie Hunedoara, str. Castelului nr. 1–3, Hunedoara, România. E-mail: sorin_tincu@yahoo.com.

¹ Luca – Roman, 1999, 6–11.

² Idem, 6.

³ Diaconescu – Roman 2003, 145.

⁴ Luca 2005, 89; Luca 2008, 97.

⁵ Ibidem.

⁶ Colectivul de cercetare a fost format din Lect. univ. dr. Cosmin Ioan Suciu, *Universitatea Lucian Blaga Sibiu* – responsabil șantier, Dr. Cristian C. Roman, *Muzeul Castelul Corvinilor Hunedoara*, Dr. Sorin Tincu, *Muzeul Castelul Corvinilor Hunedoara* – membri în colectivul de cercetare.

cetare arheologică a prevăzut deschiderea a două suprafețe cu dimensiunile de $20,5 \times 4$ m, respectiv $10 \times 4,3$ m, denumite S VA, respectiv S VB, orientate pe direcția NE – SV și ENE – VNV, care acopereau întreaga suprafață a terenului destinat construcției. Abordarea acestui sistem de amplasare a unităților de cercetare a avut ca scop documentarea situațiilor arheologice, pentru întreaga suprafață afectată de lucrările de extindere a construcției (Pl. 2). Operațiunile de excavare au fost realizate atât manual, cât și cu mijloace mecanizate, iar suprafețele cercetate au fost împărțite în carouri cu dimensiunile de $2,5 \times 2,5$ m (Pl. 2).

Stratigrafia acestui punct se prezintă astfel:

În partea superioară se găsește un strat cu grosimi ce variază între 40 și 60 cm, ce provine de la lucrările de amenajare a Pieței Obor și a nivelării curții interioare a obiectivului cercetat, care conține materiale de construcții și zgură rezultată în urma reducerii minereului de fier. Nivelarea contemporană este urmată de un nivel aluvionar, gros de cca 30 cm, care căpăciește locuirea eneolitică timpurie⁷. La rândul lui, nivelul aluvionar suprapune un strat dens, de culoare neagră, cu o grosime ce variază între 40 și 50 cm ce a fost surprins pe toată suprafața cercetată. În partea superioară a acestuia s-au identificat două aglomerări de fragmente ceramice, specifice perioadei eneolitice, pietre, numeroase unelte litice și galeți, denumite L1 și L2. Sub acesta se găsește un strat de pământ de culoare brună, cu pete gălbui, lutos, care conține puține fragmente ceramice și unelte litice.

În cadrul cercetării arheologice au fost documentate două construcții de suprafață, trei gropi (din care două cercetate integral) și un șanț cu dimensiunile de 8,5 m lățime, respectiv, 2,1 m adâncime, colmatat cu aluviuni nisipoase în care apar scurgeri din nivelul de locuire aferent construcției L1 (Pl. 3; Pl. 4/1).

Situația arheologică documentată arată că suprafața cercetată a fost intens locuită de comunități umane la începutul eneoliticului. Stratigrafia, precum și materialul arheologic (ceramică, în special), unitar sub aspect tipologic, indică prezența în suprafața cercetată a două niveluri de locuire preistorică.

Construcția, denumită L1, a fost conturată în suprafața S VA la adâncimea de $-0,80$ m, sub nivelul aluvionar menționat la descrierea stratigrafiei, ca o aglomerare de fragmente ceramice, bucăți de piatră, unelte și nuclee de silex, într-un strat

de culoare neagră, puternic pigmentat cu chirpici (Pl. 4). În interiorul construcției nu a fost identificată vatra sau vreo instalație casnică, ce ar fi constituit argumente în favoarea utilizării acesteia ca și locuință. Din aceste motive, considerăm mai prudentă folosirea termenului general de construcție, neatribuindu-i o utilitate anume. După documentarea și demontarea aglomerării de materiale arheologice menționate mai sus, au mai fost excavați 15 cm de sediment, moment în care au putut fi conturate clar gropile de acces pentru implantarea stâlpilor (Pl. 4/1; Pl. 5). Construcția L1, era orientată NE – SV și însuma un număr de 14 gropi de acces pentru implantarea stâlpilor, ordonate în 4 șiruri a câte 3 gropi fiecare. Dacă primele două șiruri de gropi de pe latura nordică a construcției erau grupate unul lângă celălalt, în cazul celorlalte două șiruri, dispuse pe latura dinspre sud, cadența a fost întreruptă de câte o groapă de implantare amplasată în marginea construcției (Pl. 4/1; Pl. 5). În acest mod s-a obținut compartimentarea dorită a construcției, ce avea dimensiunile de $12,5 \times 3,5$ m, precum și o rezistență crescută a zidului exterior. Adăugând și pandanții stâlpilor amplasați izolat pe marginea locuinței (care nu au fost surprinși datorită dimensiunilor suprafeței cercetate), putem estima un număr total de 16 gropi de acces pentru implantarea stâlpilor care alcătuiau structura de rezistență a construcției de suprafață L1 (Pl. 4/1; Pl. 5). În interiorul gropilor de implantare au fost documentați câte unu, respectiv, doi stâlpi, cu diametre cuprinse între 15 și 20 cm, dispuși de regulă spre laturile scurte (Pl. 4/1; 4). În cazul gropii de acces numărul 4, stâlpul era amplasat în mijlocul acesteia (Pl. 4/1; 5).

În ceea ce privește aglomerarea de fragmente ceramice, pietre și oase, surprinsă la conturarea L1, nu credem că făcea parte din inventarul construcției, deoarece materialele arheologice, deși dispuse uniform pe toată suprafața acesteia, erau foarte fragmentate, nefiind recuperate vase întregi sau întregibile. Aglomerări similare de materiale arheologice au mai fost documentate la Turdaș⁸, însă depuse/aruncate în spatele construcțiilor dar și la Alba Iulia – *Lumea Nouă*⁹, de această dată răspândite, ca și la Hunedoara, pe suprafața locuinței. Spre deosebire de locuința de la *Lumea Nouă* care prezenta o podină sub aglomerarea de material arheologic, la Hunedoara – *Judecătorie* aceasta nu a fost surprinsă. Având în vedere aspectele mai sus menționate, considerăm că depunerea intenționată a fragmentelor ceramice, piatră, lipitură și oase pe

⁷ Considerăm că începutul eneoliticului (Epocii cuprului) este marcat de apariția metalurgiei cuprului, vezi Diaconescu 2014, 237.

⁸ Lazarovici *et alii* 2014, 79.

⁹ Gligor 2009, 31–31, Pl. VI.

toată suprafața construcției avea scopul de a izola podeaua de lemn, asigurându-i astfel o mai mare durabilitate.

Construcția L1 era amplasată în marginea unui șanț lat de 8,5 m orientat NV – SE (Pl. 3). Excavarea sau lărgirea acestui șanț¹⁰ a dus la abandonul și ulterior la distrugerea construcției, în urma prăbușirii laturii de sud-vest. Din acest motiv, la conturarea construcției L1, în umplutura șanțului nu au fost surprinse gropile stâlpilor, dispărute în urma lărgirii/amenajării șanțului, acestea apărând mai jos sub o lentilă de nisip, suprapusă la rândul ei de scurgeri de sol negru provenite din nivelul construcției. După colmatarea șanțului cu aluviuni nisipoase, acesta nemaiputând colecta apa, are loc depunerea unui nivel de mâl care căpăcuiește așezarea, ce este suprapus direct de nivelarea contemporană aferentă amenajării platoului Pieței Obor și a curții Judecătorei Hunedoara.

În marginea estică a construcției, în caroul D2, a fost documentată o aglomerare de 36 de nuclee de *silex* (Pl. 4). Acestea nu erau risipite pe suprafața caroului, ci dimpotrivă, erau grupate într-o grămăjoară, fapt ce ne-a determinat să considerăm că erau depozitate într-un „sac” atârnat la streășina construcției. După prăbușirea L1, nucleele nu s-au risipit, ci au rămas grupate, tocmai datorită faptului că erau depozitate în modul descris mai sus.

Ceramica descoperită pe suprafața construcției, anterioară acesteia – dar care împreună cu celelalte descoperiri de la *Judecătorie* aparțin aceleiași orizont cultural – este în majoritatea ei de factură grosieră (Fig. 1), având culori ce variază de la cărămiziu sau portocaliu la brun și negru. Sporadic, au fost descoperite și fragmente ceramice arse în tehnica black-topped. Pasta ceramică are în compoziție pe lângă nisip cu diferite granularități, mâl și numeroase granule de ocru, uneori toate acestea fiind asociate. Deși materialul ceramic era foarte fragmentat, au putut fi identificate vase globulare (Pl. 6/2–4; Pl. 7/8) cu analogii la Șoimuș – *Avicola*¹¹ și Alba Iulia – *Lumea Nouă*¹³, Pianu de Jos – *Podet*¹⁴ în mediu Foeni, dar și în cadrul culturii Petrești după cum o arată materialele ceramice de la Alba Iulia

– *Lumea Nouă*¹⁵, Pianu de Jos – *Podet*¹⁶, Cașolț – *Poiana în Pisc*¹⁷, respectiv, Petrești – *Groapa Galbenă*¹⁸.

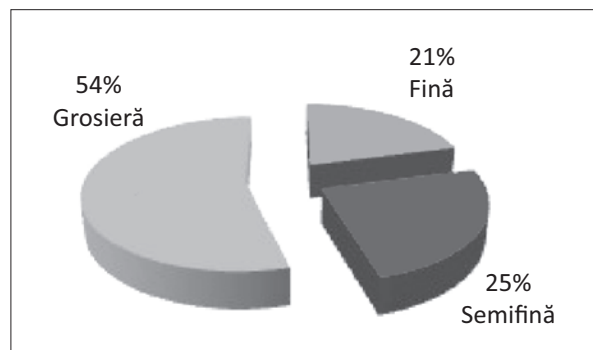

Fig. 1. Categoriile ceramicii de pe suprafața construcției L1. / The ceramic categories from the surface of the construction L1

În apropierea L1, în marginea estică a suprafeței S VA, a fost surprinsă parțial o altă construcție denumită L2 (Pl. 4/1; 5/2). Din aceasta s-au mai putut documenta numai două gropi de acces pentru implantarea stâlpilor, restul fiind distrusă cu ocazia construirii Judecătorei Hunedoara. La fel ca L1 și această construcție avea depuse pe suprafața ei fragmente ceramice și pietre (Pl. 4/1). Un argument în favoarea depunerii intenționate de materiale pe suprafața construcțiilor, rezultă din faptul că în spațiul dintre acestea au fost documentate puține artefacte, aglomerările în cauză delimitând practic construcțiile L1 și L2 (Pl. 4/1,2).

Complexul denumit C2, reprezintă o groapă circulară conturată în suprafața S VB la adâncimea de –0,80 m. Groapa, cu diametrul de 1,82 m, secționează nivelul inferior și se adâncește în sterilul arheologic (Pl. 2; 15/2). Umplutura acesteia, de culoare brună, conținea numeroase fragmente ceramice (Pl. 8–11), precum și o placă de reverberație fragmentară (Fig. 11). În vederea ceretării integrale a complexului a fost practică pe latura estică a S VB, Caseta 1 (Pl. 2).

Ceramica descoperită în acest complex (Pl. 8–11) aparține în majoritate ei speciei grosiere. Apar într-un procent mai mic și fragmente ceramice fine și semifine. În ceea ce privește culorile, predomină și în acest caz cărămiziu (Pl. 9/1, 4; 11/1, 4, 8), portocaliu (Pl. 9/1; 11/3) și brunul (Pl. 8/3; 10/4; 11/2) rezultate în urma arderii oxidante. Au fost documentate și fragmente – de regulă din categoria ceramicii fine și semifine – de culoare neagră (Pl. 8/2, 4; 9/5; 10/1–3) și *black-topped*. Decorurile,

¹⁰ În opinia geologului Flavius Nan de la S.C. MINVEST S.A. DEVA dimensiunile și forma șanțului reprezintă un rezultat al intervențiilor antropice.

¹¹ Drașovean – Rotea, 1986, Pl. III/8, 13.

¹² Drașovean – Luca, 1990, 9, Fig. 1/7; 3/2.

¹³ Gligor 2009, Pl. CXIX/1–4.

¹⁴ Materiale în colecția Muzeului Național Brukenthal Sibiu.

¹⁵ Gligor 2009, Pl. LXXXIV/1.

¹⁶ Paul 1992, Pl. XXV/13.

¹⁷ Paul 1992, Pl. XXV/18–19.

¹⁸ Materiale în colecția Muzeului Municipal Ioan Raica Sebeș.

întâlnite destul de rar, constau din grupuri de linii fine dispuse probabil „în căpriori”, amplasate deasupra toartei (Pl. 11/7) și linii late, adânc incizate. Remarcăm prezența în acest complex a vaselor cu carena rotunjită (Pl. 10/1–2), a străchinilor bitronconice cu umărul ascuțit (Pl. 9/1, 3) și a vaselor globulare (Pl. 8/1, 3; 9/2), într-un caz cu doi butoni amplasați, unul aproape de buză, iar celălalt pe burta vasului (Pl. 8/1). În acest complex a fost descoperit un fragment dintr-un picior de vas, care în partea inferioară prezintă o perforație circulară (Pl. 9/5).

Complexul C3 este o groapă ovală conturată tot în suprafața S VB, la adâncimea de –1,10 m (Pl. 3), și care prezenta două niveluri de umplere: nivelul superior, de culoare brună-închisă, cu numeroase fragmente ceramice și cel inferior, având culoare brună-gălbuie, care conținea o cantitate mică de materiale arheologice (Pl. 15/3).

Și în acest complex (Pl. 12–14) predomină ceramica grosieră, arsă oxidant, nuanțele mai frecvente fiind cele cărămizii (Pl. 12/2, 4–5; 13/2, 4; 14/1, 3, 4), portocalii (Pl. 14/2) și brune (Pl. 13/3). Sporadic au apărut și fragmente ceramice de culoare neagră (Pl. 14/5) și *black-topped* (Pl. 12/1). În ceea ce privește formele recipientelor ceramice, remarcăm străchinile tronconice (Pl. 12/4, 5–14), bitronconice (Pl. 12/1, 3) și vasele globulare (Pl. 13/1; 14/1, 3). În două situații fragmentele ceramice au fost decorate cu creștături pe buză (Pl. 12/1), respectiv, cu un grup de două linii fin incizate, dispuse deasupra toartei (Pl. 14/5).

Complexul C4, conturat în marginea nordică a suprafeței S VA, reprezintă o groapă contemporană cu construcțiile L1 și L2, în a cărei umplutură de culoare neagră au fost descoperite fragmente ceramice și cărbune (Pl. 15/4). Acest complex a fost de asemenea cercetat parțial, deoarece a fost distrus de construirea clădirii Judecătorei Hunedoara. Din acest motiv, cantitatea de material arheologic recuperată este foarte mică, constând în câteva fragmente ceramice atipice, dar care pe baza facturii pot fi încadrate în ansamblul descoperirilor din respectivul punct.

Ceramica de la Hunedoara – Judecătoria își găsește analogii, atât din punct de vedere tehnologic, cât și din cel al formelor și motivelor decorative, în ceramica descoperită în așezările bănățene de la Foeni – *Cimitirul ortodox*¹⁹ și Unip – *La vișini*²⁰,

¹⁹ Drașovean 1999, Pl. 8/1; 9/1; 11/2; 14/4; 15/6; 17/4. Mulțumim și pe această cale domnului profesor Fl. Drașovean, care ne-a permis studierea materialelor descoperite în acest sit.

²⁰ Idem, Pl. 6/7.

iar în Transilvania la: Mintia – *Gerhat*²¹, Brănișca – *Pe Hotar*²², Șoimuș – *Avicola*²³, Turdaș – *Luncă*²⁴, Pianu de Jos – *Podeș*²⁵ și, în special, la Alba Iulia – *Lumea Nouă*²⁶.

În vederea obținerii unor datări absolute au fost prelevate din complexele cercetate la Hunedoara – Judecătoria o serie de probe de cărbune și os²⁷. Aceste complexe se regăsesc în tabelul de mai jos:

Nr. crt.	Complex	Tip proba	Nr. probe
1	C1	os	1
2	C2	cărbune	1
4	C4	cărbune	1
5	L1	os	1
6	L1	cărbune	1

Din păcate, în ceea ce privește probele din os, în procesul de stabilire a datării s-a constatat lipsa collagenului, fapt ce a dus la imposibilitatea obținerii datelor de tip AMS. Dintre cauzele ce au determinat absența colegenului am putea menționa aciditatea ridicată a solului și variațiile pânzei freatice²⁸. Ca urmare, datele ¹⁴C cu care vom opera în prezentul studiu sunt cele obținute din cărbune. Proba de cărbune din construcția L1 a fost prelevată din groapa de stâlp nr. 6, amplasată pe latura estică a construcției, de la adâncimea de –1,95 m (Pl. 5/2).

Valorile datelor obținute la Poznan (Polonia) se regăsesc mai jos ilustrate identic cu raportul primit de la respectivul laborator:

Sample name		Lab. no.	Age ¹⁴ C	Remark
C4/S5A/ 2011	HD Judecătoria	Poz-58369	5710 ± 35 BP	
L1/S5A/ 2011	HD Judecătoria	Poz-58370	5730 ± 35 BP	
C2/S5A/ 2011	HD Judecătoria	Poz-56766	5820 ± 35 BP	

Analogiile construcțiilor L1 și L2, precum și a ceramicii în mediul Foeni, dar și valoarea datelor ¹⁴C, ne-au determinat să modelăm respectivele date

²¹ Drașovean – Luca 1990, Pl. 1/1, 3, 7, 9; 3/2.

²² Lazarovici 1987, Fig. 6/1, 3. Materiale inedite în depozitul Muzeului de Arheologie, Istorie și Etnografie Hunedoara.

²³ Idem, Fig. 4/15/5; Drașovean – Rotea 1986, Pl. II/1, 2, 8; IV/9; VI/9.

²⁴ Luca 2001, Fig. 24/2–3; 42/9, 11.

²⁵ Bem 2015, Fig. 105/3; 120/7; 124/5.

²⁶ Gligor 2009, Pl. LXXIV/1, 3; C/1, 3; XCII/8; XCVI/4; XCVII/6–7; CI/3; CXVII/8; CXXIX/5; CXXXVIII/1–2, 12; CXL/6.

²⁷ Aceste analize au fost obținute prin amabilitatea colegului Dragoș Diaconescu în cadrul proiectului post-doctoral „*Neoliticul Târziu din Bazinul Carpatic*”, (2011–2013, Berlin, Institutul de Arheologie Preistorică, Freie Universität), proiect finanțat de Fundația Alexander von Humboldt (Bonn, Germania).

²⁸ Diaconescu 2015, 251–252.

împreună cu cele obținute din cărbune pentru locuirea Foeni de la *Lumea Nouă*²⁹. Am optat doar pentru datele ¹⁴C de la *Lumea Nouă*, deoarece în respectiva așezare își găsește analogii ceramica de la Hunedoara – *Judecătoria*, iar poziția cronologică a fazei bănățene față de cele transilvănene a fost clarificată³⁰. Au fost introduse doar datele ¹⁴C obținute din cărbune pentru a nu amesteca datele oferite de probele cu o posibilă viață lungă (*long lived samples*) cu cele oferite de probele cu viață scurtă (*short lived samples*), cunoscut fiind faptul că primele, prin natura lor, pot determina apariția fenomenului numit *old wood effect*³¹.

Astfel, în figura 3 este ilustrată modelarea Bayesiană a datelor de la *Judecătoria* împreună cu cele obținute din cărbune prelevate din complexul B1/Sp. II/2006, de la adâncimea de 1,00 m (POZ-19451 = 5700±50 BP) și 1,40–1,50 m (POZ-19490 = 6090±50 BP) din așezarea de la *Lumea Nouă*. *Agreement*-ul modelului este bun (95%), iar datele de la *Judecătoria* sunt în corelație cu datele din complexul B1 Sp II/2006 de la *Lumea Nouă*. Totuși, data POZ-19490 = 6090±50 BP este mai timpurie, o posibilă explicație fiind cea a efectului lemnului vechi (*old wood effect*)³². Ca urmare s-a realizat o nouă modelare cu respectiva dată exclusă (Fig. 4) în care se observă o mai bună grupare a datelor. Acestea acoperă o perioadă de timp cuprinsă între 4687 și 4494 BC (*mean*) (Fig. 5–7).

Modelarea Bayesiană a doar a datelor de la *Judecătoria*³³ prezintă un coeficient de corelație (*agreement*) de 86% (Fig. 2) și plasează complexe din care au fost prelevate între 4746 și 4465 BC (*mean*) (Fig. 8–10).

Caracteristicile tehnologice ale ceramicii, similare cu cele atribuite fazei Foeni III de la *Lumea Nouă*³⁴, pledează pentru încadrarea descoperirilor de la Hunedoara – *Judecătoria* în ultima fază (III) din evoluția grupului Foeni³⁵ când se înregistrează o serie de evoluții în ceea ce privește ceramica. Aceasta suferă o serie de modificări ale compoziției pastei, începe să fie arsă oxidant și dezvoltă noi variante tipologice, în paralel cu dispariția elementelor definitorii pentru grupul Foeni³⁶.

Ceramica de acest tip, denumită în literatura de specialitate grupul Hunedoara³⁷, Turdaș IV³⁸, Foeni III³⁹ sau Petrești A⁴⁰ a fost descoperită, se pare, și la Moșnița Nouă (jud. Timiș)⁴¹. Publicarea acestor materiale dublată de o serie de date ¹⁴C este extrem de importantă pentru lămurirea originii și evoluției acestei specii ceramice, care, așa cum am afirmat anterior, prezintă similitudini în ceea ce privește forma vaselor cu o parte din cele cuprinse în repertoriul formelor ceramicii din primele două faze ale grupului Foeni, dar care pierde o serie de elemente definitorii precum: tehnologia prelucrării pastei, anumite forme și ornamente, inclusiv pictura⁴².

La rândul lor, construcțiile cu gropi în trepte pentru implantarea stâlpilor își găsesc analogii în cadrul arhitecturii vinciene târzii din așezări precum cele de la Gomolava sau Uivar – *Gomilă*⁴³, dar și în locuirile Foeni de la la Foeni – *Cimitirul ortodox*, Parța – *Tell 2*⁴⁴, în așezarea de la Turdaș – *Luncă*⁴⁵, la Pianu de Jos – *Podei*⁴⁶ sau în orizonturile denumite Foeni și Foeni-Petrești de la Zau⁴⁷. În cazul așezării de la Pianu de Jos – *Podei*, în lucrarea recent publicată vizând sistemului defensiv al acesteia, substructurile (construcțiilor/locuințelor? în opinia mea) așa cum apar pe planurile publicate⁴⁸, sunt atribuite de autor respectivului sistem defensiv.

Concluzii

Din punct de vedere cultural și cronologic, analogiile arhitecturii și ale ceramicii, susținute de date ¹⁴C, plasează locuirea de la Hunedoara – *Judecătoria* într-o etapă de sfârșit a grupului Foeni⁴⁹. Această datare contrazice păreri exprimate în literatură potrivit cărora acest tip de materiale ar aparține unei ipotetice faze târzii a culturii Turdaș

²⁹ Gligor 2009, 141.

³⁰ Drașovean 2013, 17–19; Gligor 2009, 138–139.

³¹ Gligor 2009, 141–142.

³² Gligor 2009, 141–142.

³³ Modelări bayesiene realizate de colegul Dragoș Diaconescu folosind versiunea 4.2.2 a programului OxCal (Bronk Ramsey 2009), căruia îi mulțumim pe această cale.

³⁴ Gligor 2009, 139.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Gligor 2009, 139.

³⁷ Drașovean 2013, 19.

³⁸ Luca 1999, 8; 2009, 205.

³⁹ Gligor 2009, 139.

⁴⁰ Drașovean 2013, 19; Tincu 2011.

⁴¹ Informație Dragoș Diaconescu.

⁴² Pierderea picturii se poate datora unor factori precum tehnologia de fabricare a pastei ceramice coroborată cu aciditatea solului. În majoritatea cazurilor fragmentele ceramice nu mai păstrează slipul exterior, acesta rămânând atașat de pământul în care s-au păstrat.

⁴³ Drașovean – Schier 2010, 165–188.

⁴⁴ Lazarovici – Lazarovici 2006, 44. S-au consultat *CCAR. Campania 2000*, CIMEC 2001, indice Parța și Ciobotaru D. 2002: indici în *CCAR. Campania 2001*, CIMEC 2002 menționate de autor: (Drașovean Fl., Ciobotaru D. L. 2001) și nu se face vreo referire la locuințe Foeni.

⁴⁵ Lazarovici *et alii* 2014, 73–111.

⁴⁶ Bem 2015, Fig. 17–18.

⁴⁷ Lazarovici – Lazarovici, 2006, 44.

⁴⁸ Bem 2015, Fig. 12, 17–18, 20–21, 23, 26.

⁴⁹ Drașovean 2013, 17.

(IV), contemporană cu faza clasică a culturii Petrești⁵⁰. Chiar sincronizarea parțială a unei faze târzii, ce mai trebuie demonstrată, Turdaș IV⁵¹, cu această etapă a grupului Foeni din Transilvania, sau începutului culturii Petrești, nu poate determina atribuirea locuirii de la Hunedoara – Judecătoria culturii Turdaș, deoarece caracteristicile arhitecturii și, mai ales, ale ceramicii reprezintă o expresie a manifestărilor transilvănene ale grupului Foeni, care încă vor trebui încă studiate și clarificate. Datele ¹⁴C din acest sit, modelate cu cele de la Alba Iulia – Lumea Nouă, indică, cu probabilitate de 95,4%, intervalul temporal al descoperirilor de la Hunedoara ce se situează între 4687 și 4494 BC (*mean*) și sunt contemporane cu faza D a culturii Vinča⁵², parțial cu faza a III-a din evoluția culturii Turdaș⁵³ și cu fazele finale ale grupului Iclod⁵⁴.

BIBLIOGRAFIE

- Bem 2015
C. Bem, *Sistemul de fortificare al stațiunii neolitice de la Pianu de Jos-Podei (Alba, România). Între simbolism și rațiune*. București (2015).
- Bronk Ramsey 2009
C. Bronk Ramsey, Bayesian analysis of radiocarbon dates. *Radiocarbon* 1, 51 (2009), 337–360.
- Diaconescu 2014
D. Diaconescu, New remarks about the typology and the chronology of the Pločnik copper hammer-axes. În: W. Schier, F. Drașovean (Ed.), *The Neolithic And Eneolithic In Southeast Europe. New approaches to dating and cultural dynamics in the 6th to 4th millennium BC*. PAS Band 28, Verlag Marie Leidorf GmbH, Rahden/Westf. (2014), 221–241.
- Diaconescu 2015
D. Diaconescu, Considerations Regarding the Absolute Chronological Position of the Prehistoric Cemeteries from Iclod. În: *Neolithic cultural phenomena in the upper Tisa basin*, Satu Mare (2015), 249–266.
- Diaconescu – Roman 2003
D. Diaconescu, C. C. Roman, Hunedoara, punct Biserica Catolică, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, 2003, 145, punct 93.
- Diaconescu et alii 2013
D. Diaconescu, G. Lazarovici, S. Tincu, Considerații privind poziția cronologică absolută a cimitirelor preistorice de la Iclod, în *Acta Musei Porolissensis* XXXV, (2013), 47–64.
- ⁵⁰ Luca, Roman, 1999, p. 8.
⁵¹ Drașovean 1996, 99–100; 2002, 78–79; Luca 2009, 205.
⁵² Drașovean 2014, 46, 54; Lazarovici 2012, 64, precizează etapa D1.
⁵³ Drașovean 2013, 16.
⁵⁴ Diaconescu et alii 2013, 52; Diaconescu 2015, 254; Lazarovici 2012, 64.
- Drașovean 1996
F. Drașovean, *Cultura Vinča târzie în Banat. Relațiile cu vecinii*. BHAB I, Timișoara (1996).
- Drașovean 1999
F. Drașovean, Cultura Petrești în Banat, în *Studii privind așezările preistorice în arealul Tisa-Mureșul inferior*, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara (1999).
- Drașovean 2002
F. Drașovean, Locuirile neolitice de la Hunedoara-Cimitirul reformat și Grădina castelului și o luare de poziție față de câteva opinii privind realitățile neo-eneoliticului din sud-vestul Transilvaniei. *Apulum* XXXIX (2002), 57–93.
- Drașovean 2013
F. Drașovean, Despre unele sincronisme de la sfârșitul neoliticului târziu și începutul eneoliticului timpuriu din Banat și Transilvania. O abordare bayesiană a unor date absolute publicate de curând și republicate recent. *Analele Banatului XXI* (2013), 11–34.
- Drașovean 2014
F. Drașovean, Despre cronologia relativă și absolută a neoliticului și eneoliticului timpuriu din răsăritul Bazinului Carpatic. O abordare bayesiană. *Analele Banatului XXII* (2014), 33–67.
- Drașovean – Luca 1990
F. Drașovean, S. A. Luca, Considerații preliminare asupra materialelor neo-eneolitice din așezarea de la Mintia. *SCIVA*, 1, 41 (1990), 7–17.
- Drașovean – Rotea 1986
F. Drașovean, M. Rotea, Așezarea neolitică de la Șoimuș. Contribuții la cunoașterea neoliticului târziu din sud-vestul Transilvaniei. *Apulum* XXIII, (1986), 9–25.
- Drașovean – Schier 2010
F. Drașovean, W. Schier, The Neolithic tell sites of Parta and Uivar (Romanian Banat). A comparison of their architectural sequence and organization of social space. În: S. Hansen (Ed.), *Leben auf dem Tell als soziale Praxis, Beiträge des Internationalen Symposiums in Berlin vom 26. – 27. Februar 2007*, Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn (2010), 165–188.
- Gligor 2009
M. Gligor, *Așezarea neolitică de la Alba Iulia-Lumea Nouă în lumina noilor cercetări*, Editura Mega, Cluj-Napoca (2009).
- Lazarovici 1987
G. Lazarovici, Șocul Vinča C în Transilvania. (Contribuții la geneza eneoliticului timpuriu). *Acta Musei Porolissensis* XI, (1987), 33–55.
- Lazarovici 2012
G. Lazarovici, Cronologia absolută, relativă și evoluția culturii Zau. În: *Identități culturale locale și regionale în context european. Studii de arheologie și antropologie istorică. In memoriam Alexandru V. Matei*, Editura Mega, Cluj-Napoca (2012), 55–71.

- Lazarovici – Lazarovici 2007
G. Lazarovici, C.M. Lazarovici, *Arhitectura neoliticului si epocii cuprului din Romania. II. Epoca cuprului*, Ed. Trinitas, Iași (2007).
- Lazarovici *et alii* 2014
G. Lazarovici, S. A. Luca, G. Natea, C. I. Suciuc, M. Căstăian, Turdaș C sector, reconstruction of feature or ST 29 based on etno-archaeological studies. *Acta Terrae Septemcastrensis* XIII, (2014), 73–111.
- Luca 2001
S. A. Luca, *Așezări neolitice pe Valea Mureșului (II). Noi cercetări arheologice la Turdaș-Luncă. I. Campaniile anilor 1992–1995*, Bibliotheca Musei Apulensis XVII, București (2001).
- Luca 2009
S. A. Luca, Issues in defining the Foeni-Mintia Cultural-Group in Transylvania. În: V. Cotiugă, V. Tencariu, G. Bodi (Ed.), *Itinera Praehistorica. Studia in honorem magistri Nicolae Ursulescu quinto et sexagesimo anno*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași (2009), 199–210.
- Luca – Roman 1999
S. A. Luca, C. C. Roman, Materiale eneolitice descoperite la Hunedoara-Judecătoria. *Corviniana* V, (1999), 6–11.
- Paul 1992
I. Paul, *Cultura Petrești*, Editura Museion, București (1992).
- Reimer *et alii* 2009
P. J. Reimer, M. G. L. Baillie, E. Bard, A. Bayliss, J. W. Beck, P. G. Blackwell, C. Bronk Ramsey, C. E. Buck, G. S. Burr, R. L. Edwards, M. Friedrich, P. M. Grootes, T. P. Guilderson, I. Hajdas, T. J. Heaton, A. G. Hogg, K. A. Hughen, K. F. Kaiser, B. Kromer, F. G. McCormac, S. W. Manning, R. W. Reimer, D. A. Richards, J. R. Southon, S. Talamo, C. S. M. Turney, J. van der Plicht, C. E. Weyhenmeyer, Intcal09 and Marine09 radiocarbon age calibration curves, 0–50,000 years cal BP. *Radiocarbon* 51, 4 (2009), 1111–1150.
- Tincu 2011
S. Tincu, *Cultura Petrești – Teză de doctorat*, Universitatea Lucian Blaga, Sibiu 2011.

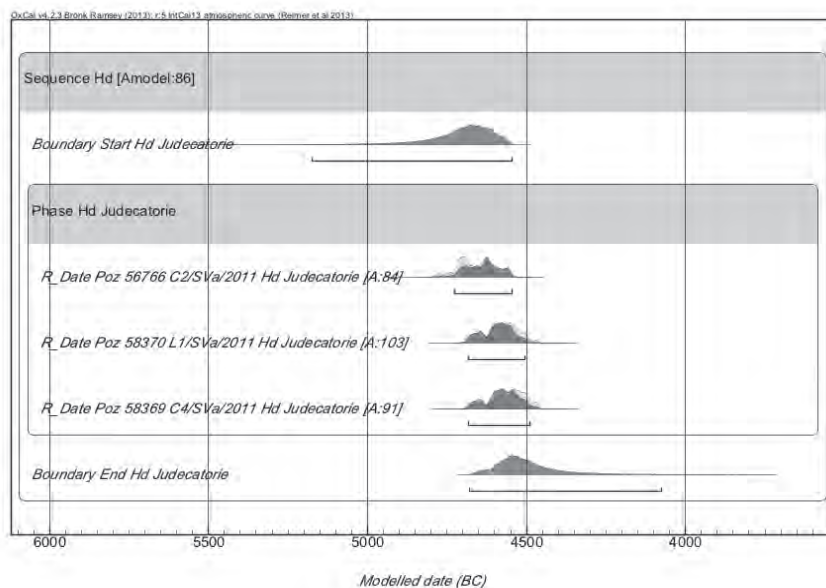

Fig. 2. Modelul viabil al distribuției datelor de la Hunedoara – Judecătoria. / The viability of data distribution from Hunedoara – Judecătoria.

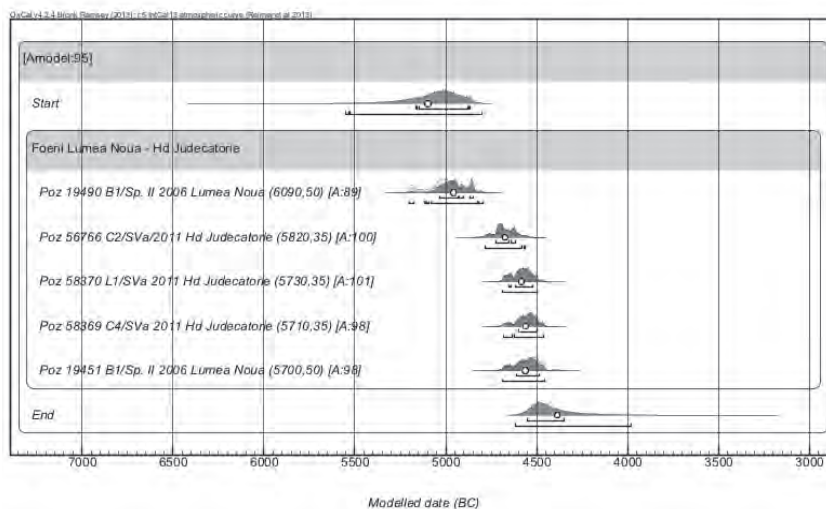

Fig. 3. Modelul viabil al distribuției datelor de la Alba Iulia – Lumea Nouă și Hunedoara – Judecătoria. / The viability of data distribution from Alba Iulia – Lumea Nouă and Hunedoara – Judecătoria.

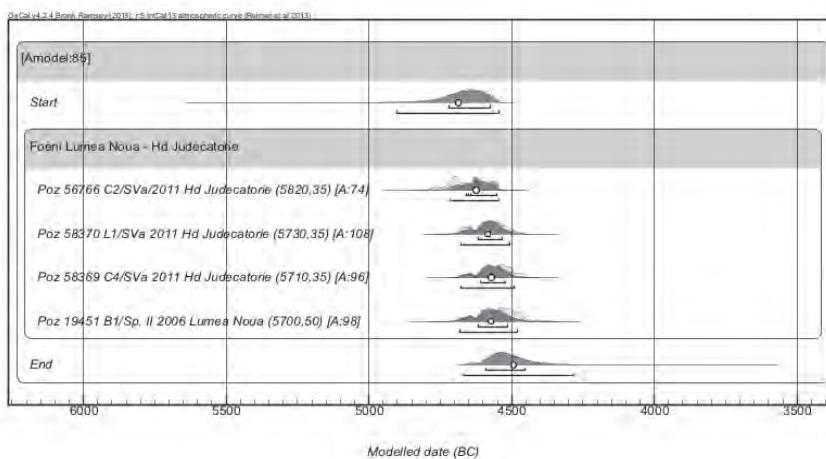

Fig. 4. Modelul distribuției datelor de la Alba Iulia – Lumea Nouă și Hunedoara – Judecătoria după eliminarea datei POZ 19490 B1/Sp. II/2006 = 6090±50 BP. / The model of Alba Iulia – Lumea Nouă and Hunedoara – Judecătoria data distribution, after the elimination of POZ 19490 B1/Sp. II/2006 = 6090±50 BP date.

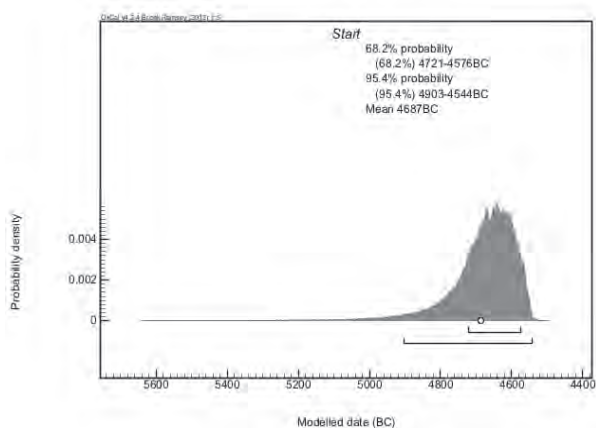

Fig. 5. Distribuția probabilă a începutului valorilor datelor de la Hunedoara – Judecătoria și Alba Iulia–Lumea Nouă obținută în urma modelării datelor din Fig. 4. / The probable distribution of Hunedoara – Judecătoria și Alba Iulia – Lumea Nouă data values beginning, after modeling the data from Fig. 4.

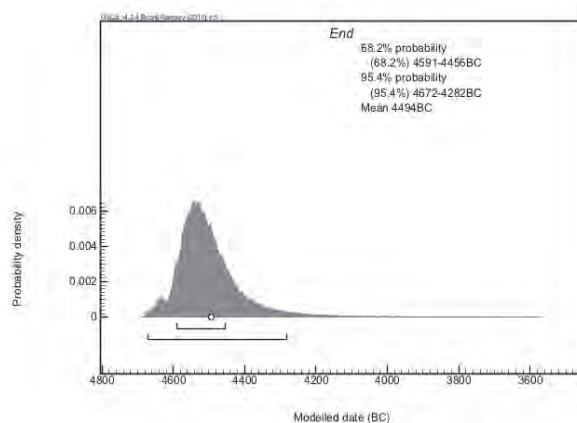

Fig. 6. Distribuția probabilă a sfârșitului valorilor datelor de la Hunedoara – Judecătoria și Alba Iulia – Lumea Nouă obținută în urma modelării datelor din Fig. 4. / The probable distribution of Hunedoara – Judecătoria and Alba Iulia – Lumea Nouă data values end, after modeling the data from Fig. 4.

Fig. 7. Durata estimată de evoluție obținută prin modelarea datelor din Fig. 4. / Estimated evolution obtained through Fig. 4 data modeling.

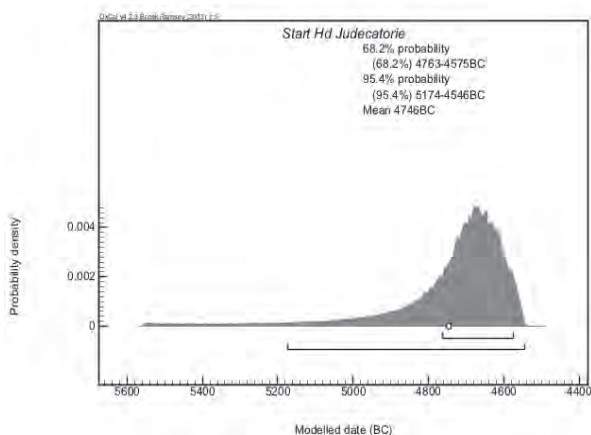
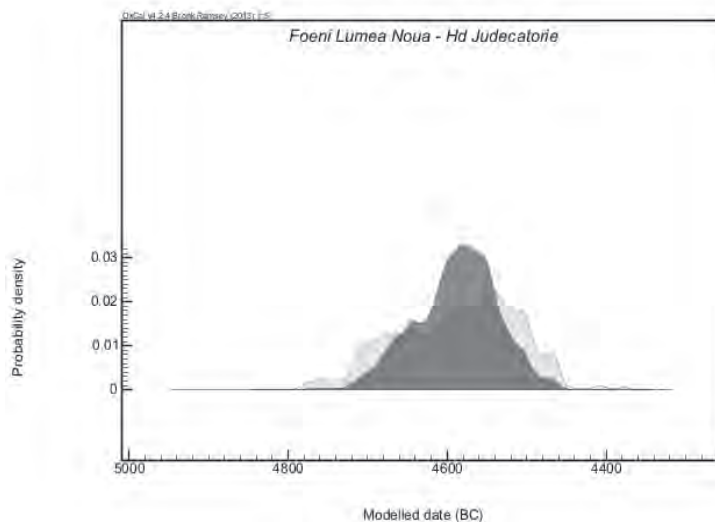

Fig. 8. Distribuția probabilă a începutului valorilor datelor de la Hunedoara – Judecătoria obținută în urma modelării datelor din Fig. 2. / The probable distribution of Hunedoara – Judecătoria data values beginning, after modeling the data from Fig. 2.

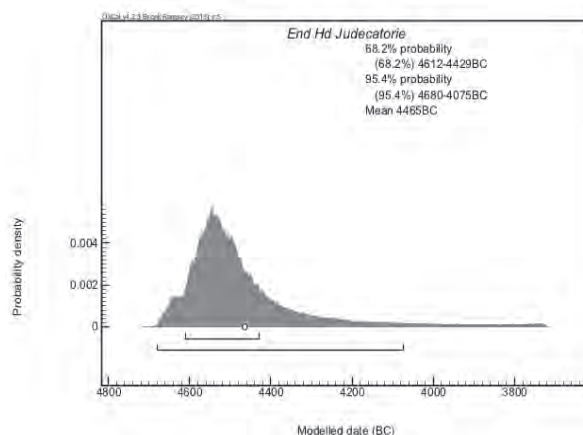

Fig. 9. Distribuția probabilă a sfârșitului valorilor datelor de la Hunedoara – Judecătoria obținută în urma modelării datelor din Fig. 2. / The probable distribution of Hunedoara – Judecătoria data values end, after modeling the data from Fig. 2.

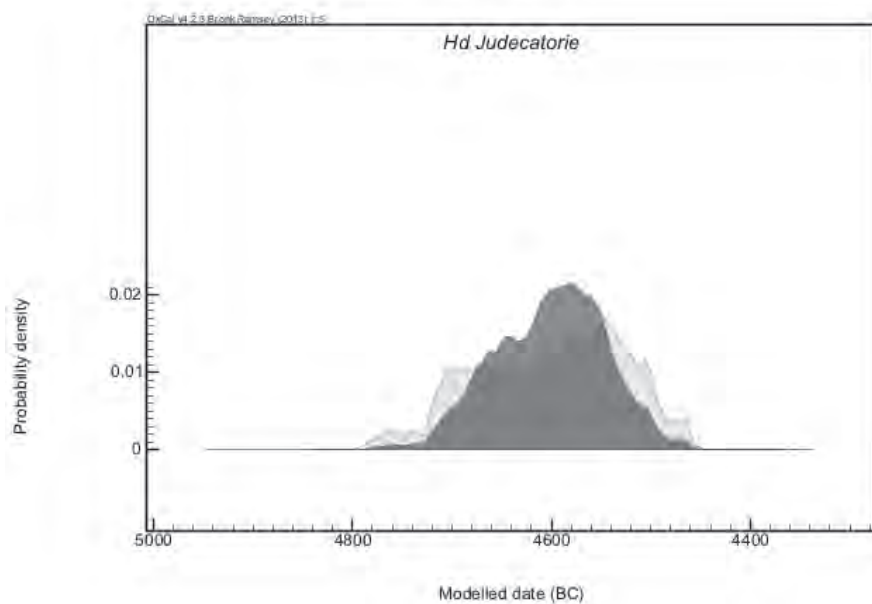
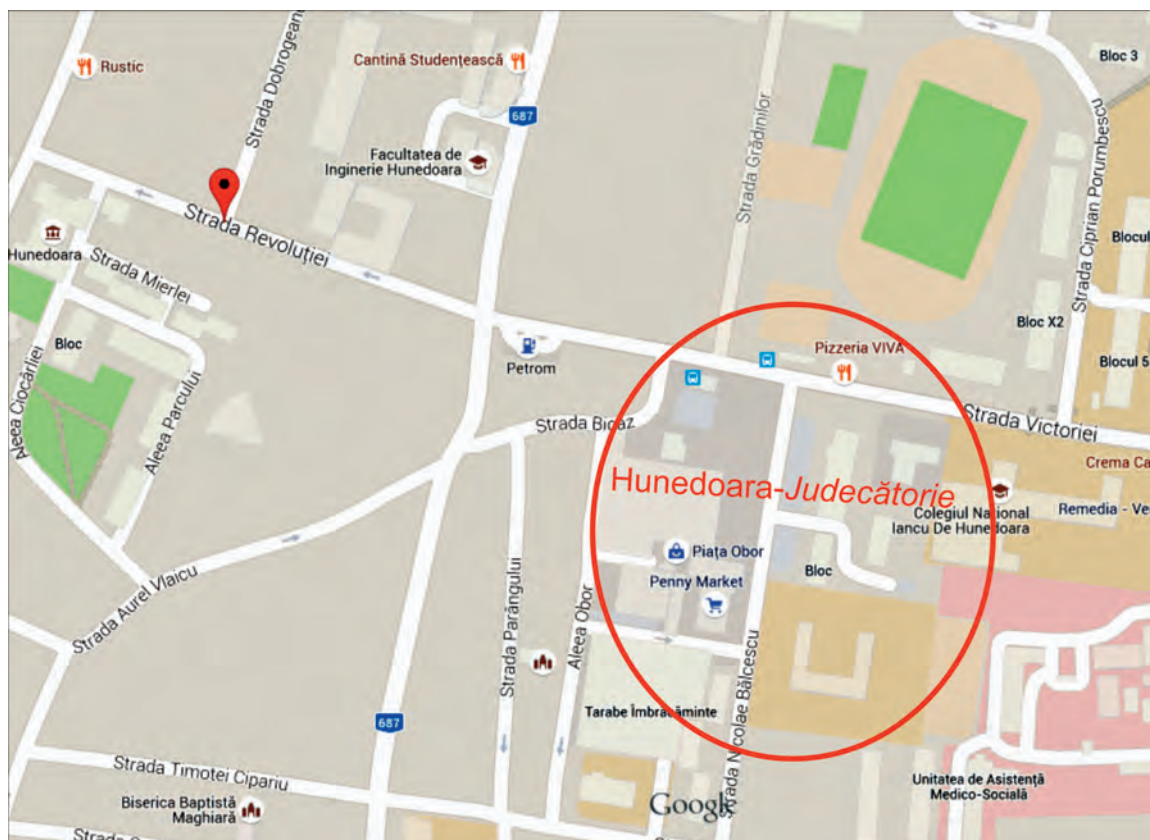

Fig. 10. Durata estimată de evoluție obținută prin modelarea datelor din Fig. 2. / Estimated evolution obtained through Fig. 4 data modeling.

Fig. 11. S VA – C2 – fragmente placă de reverberație. / S VA – C2 – reverberation plate fragments.

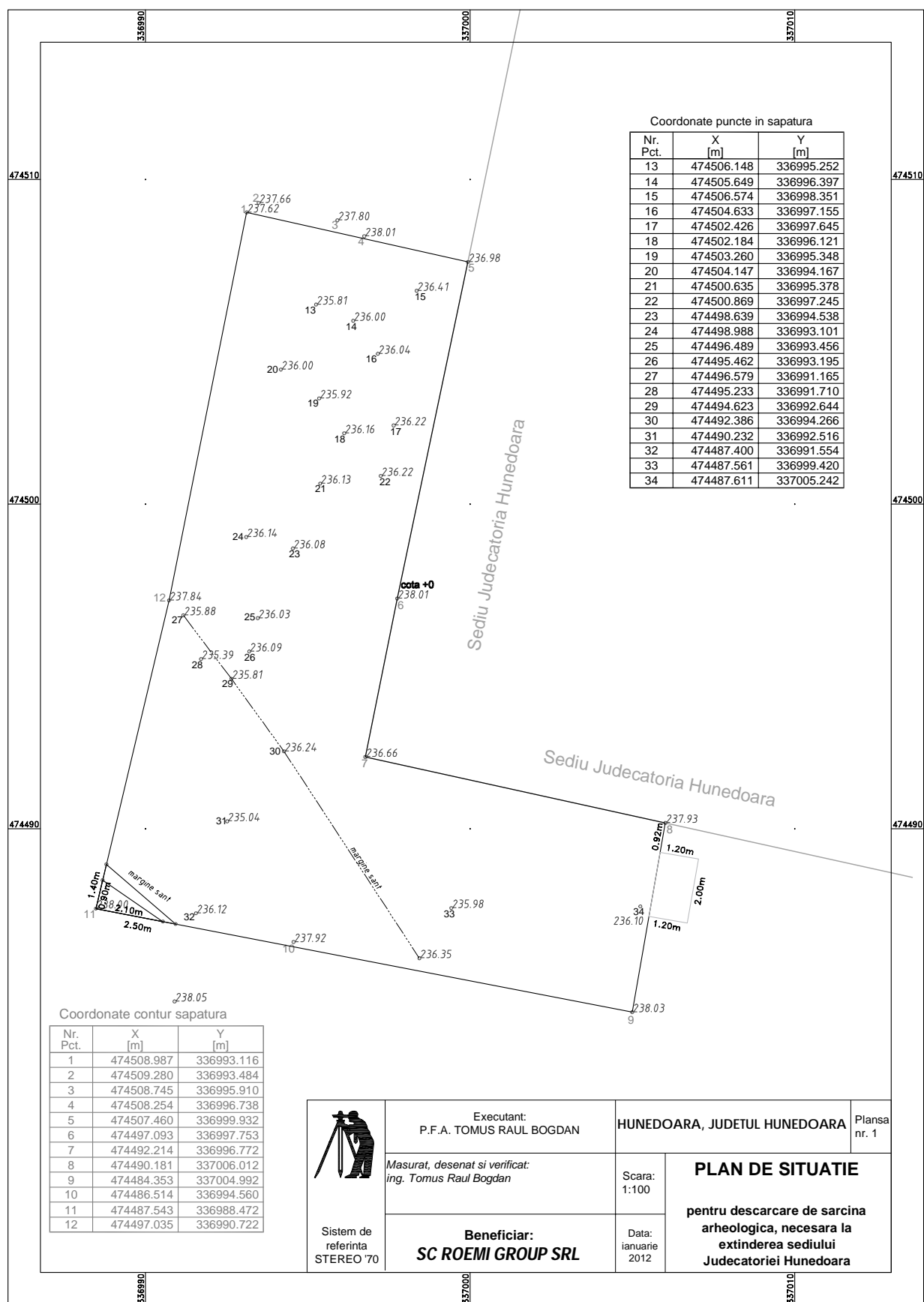

a

b

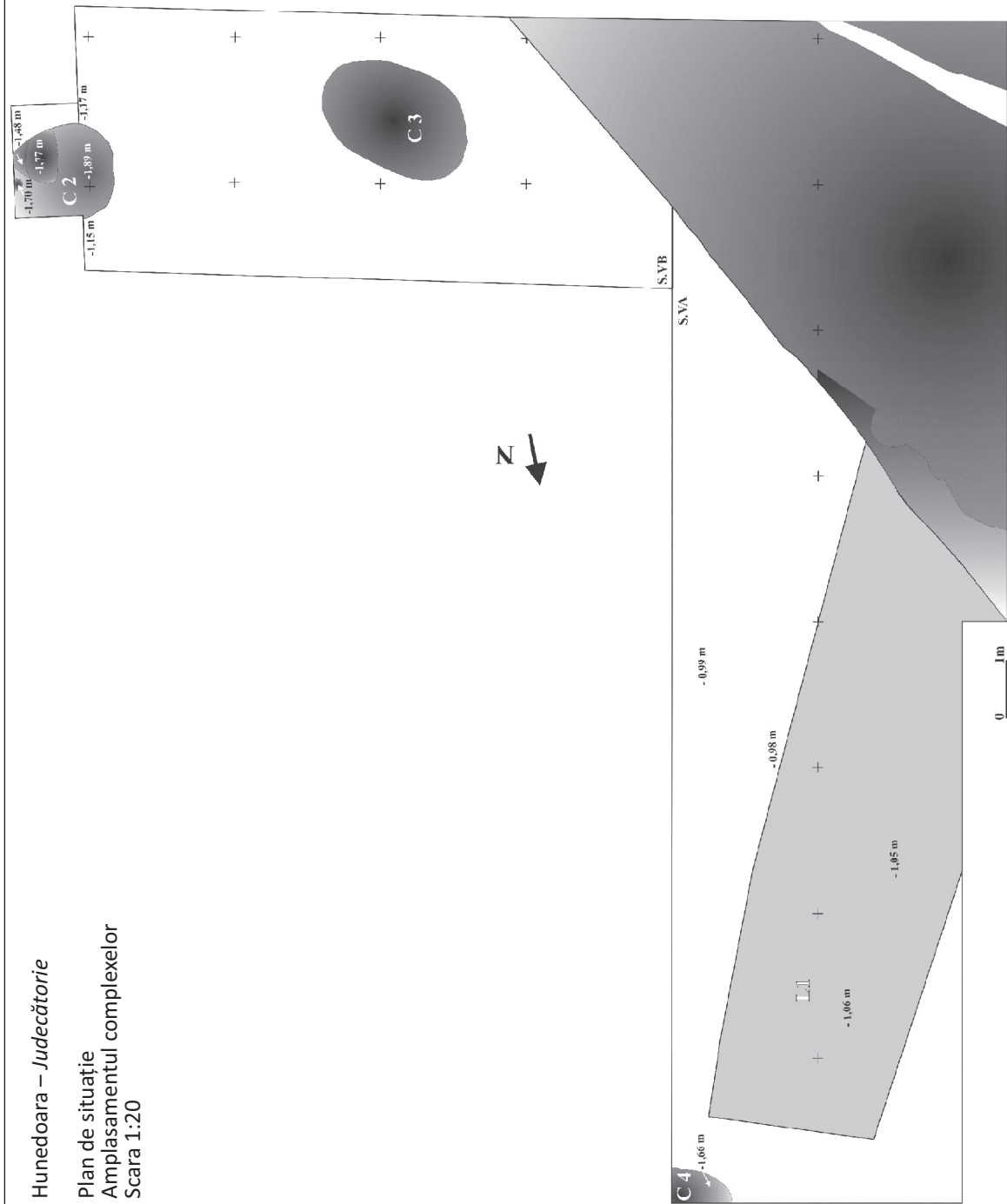
Pl. 1 a. Hunedoara – Judecătorie. Localizarea și delimitarea sitului; b. Amplasarea suprafețelor S VA și SVB. /
a. Hunedoara – Judecătorie. The localization and the delimitation of the site; b. The placement of S VA and SVB surfaces.

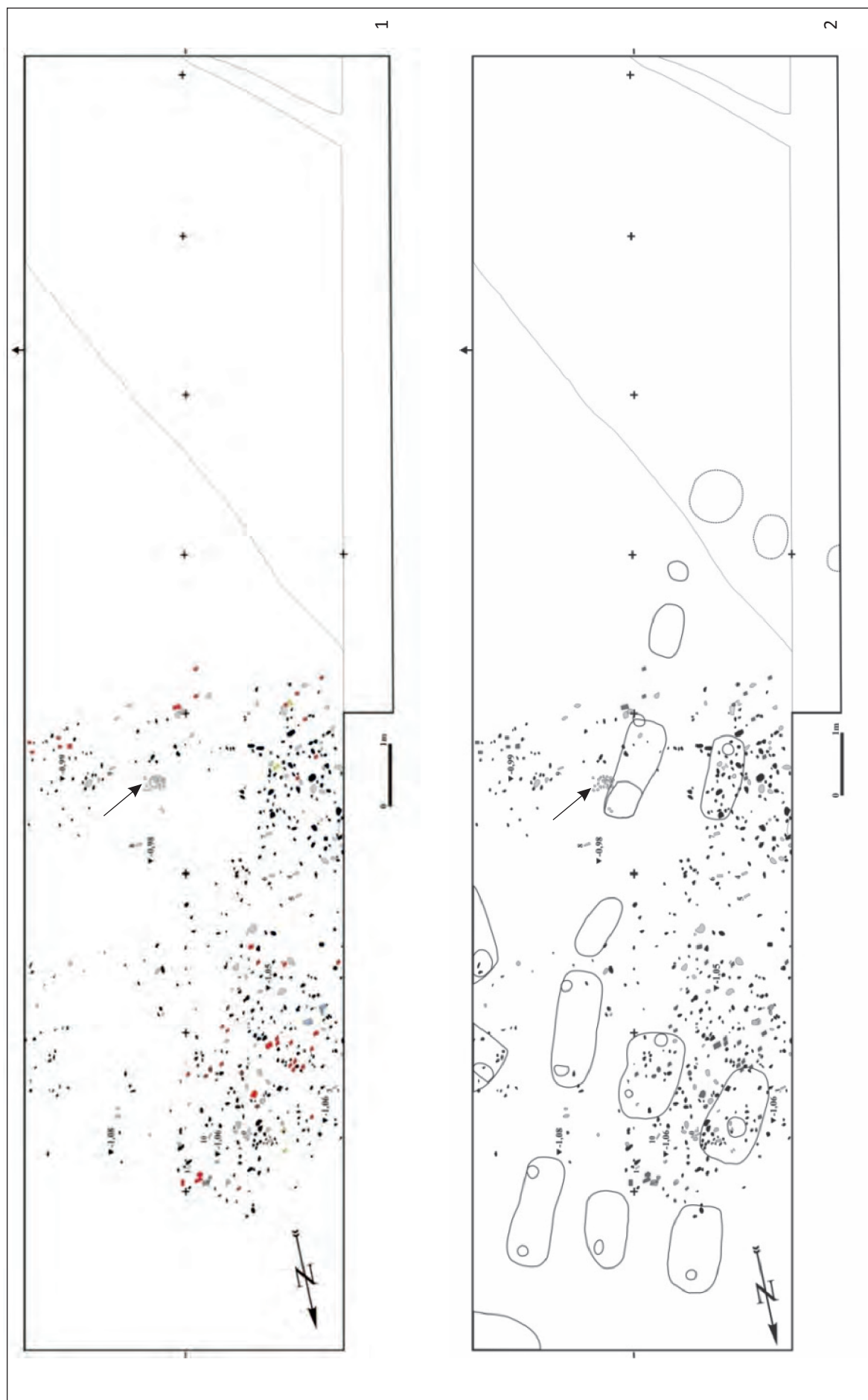
Pl. 2. Hunedoara – Judecătorie. Plan de situație. / Hunedoara – Judecătorie. Situation plan.

Hunedoara – Judecătoria

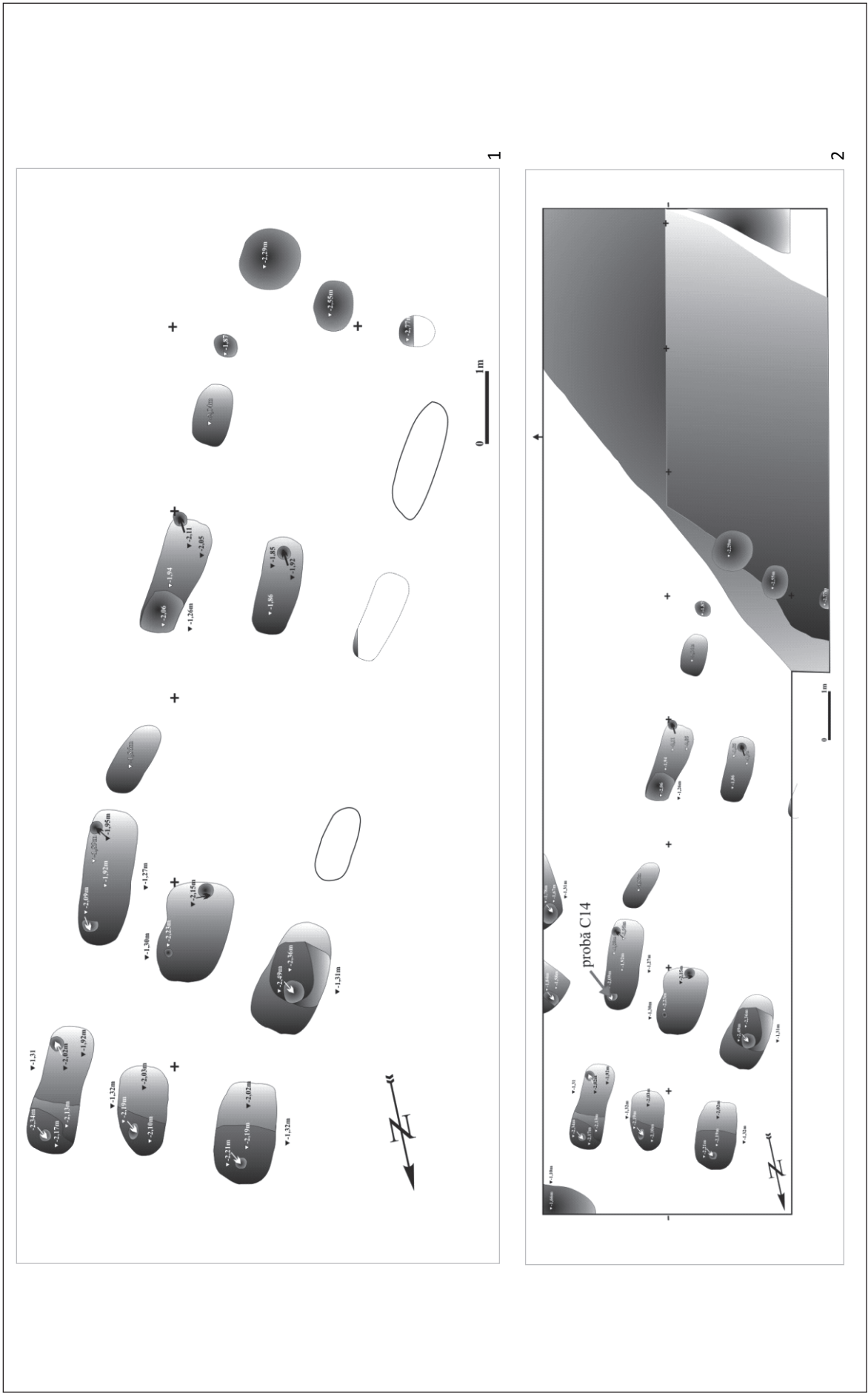
Plan de situație
Amplasamentul complexelor
Scara 1:20

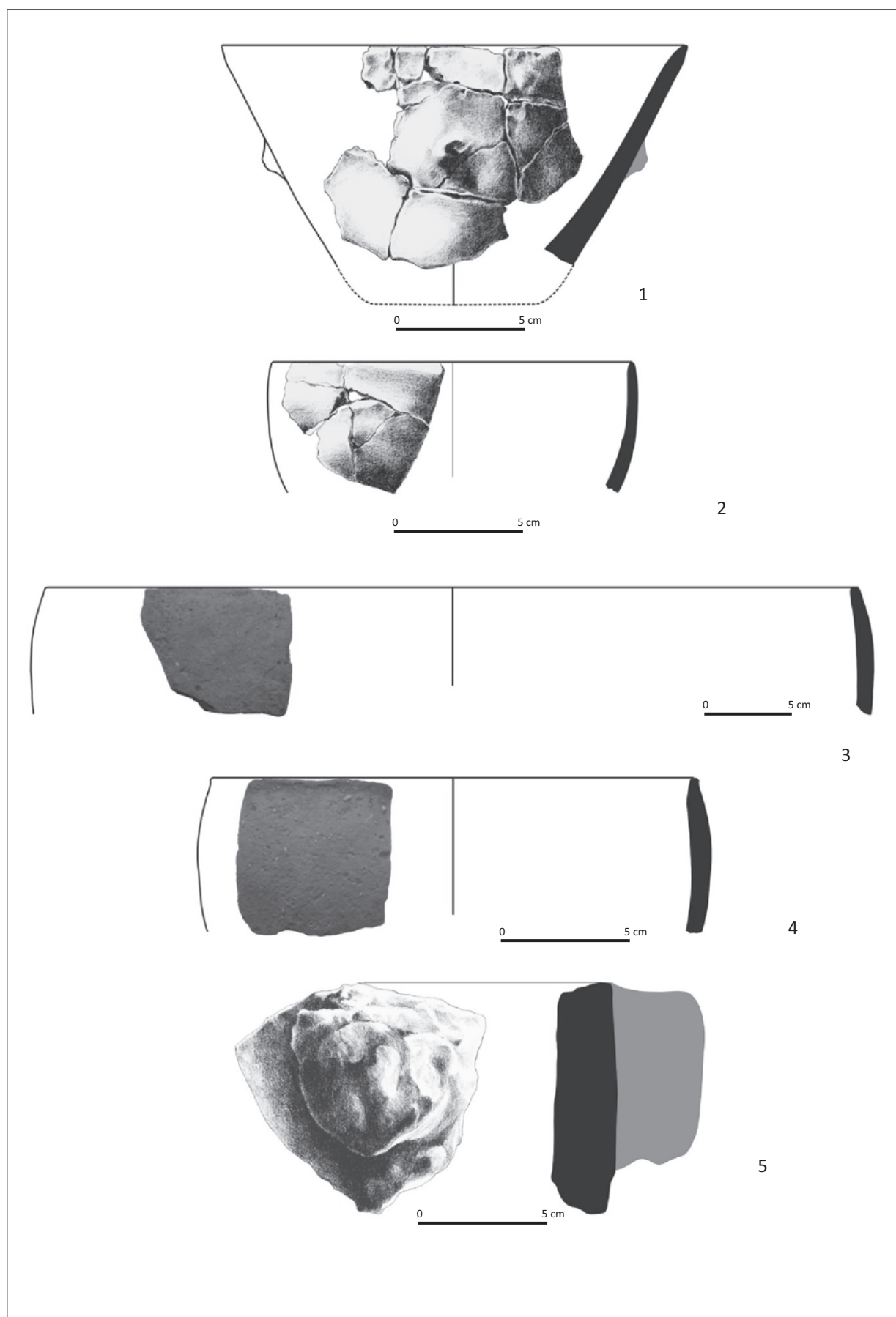
Pl. 3. Suprafețele S VA și S VB – complexe cercetate. / S VA și S VB suprafețe – the researched features.

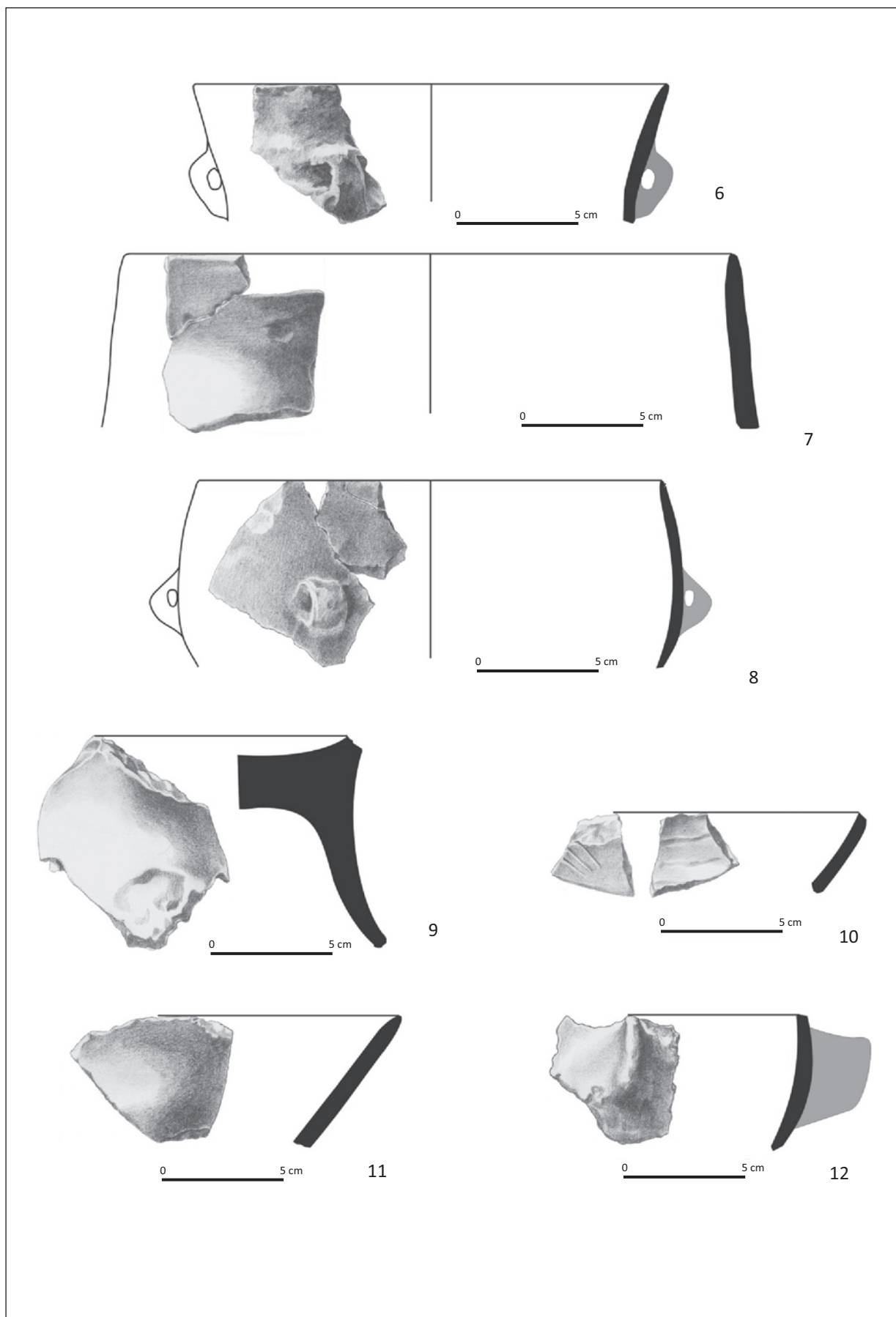
Pl. 4. 1. Suprafața S VA – complexe ceretate; 2. S VA – Aglomerări de materiale arheologice / 1. S VA surface – the researched features; 2. S VA – The agglomeration of archaeological materials.

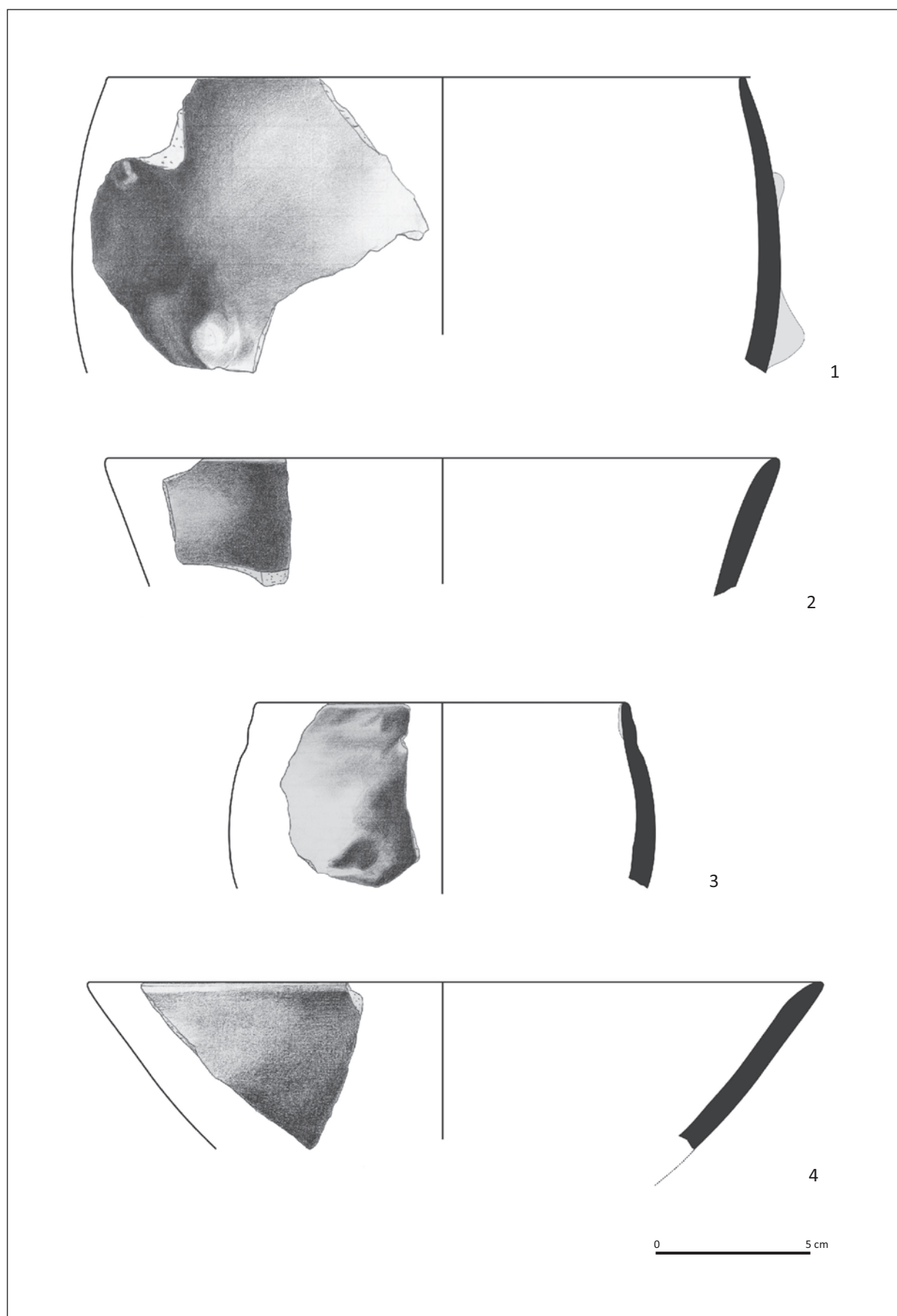
Pl. 5. 1. Construcția L1 și L2. / 1. The construction L1; 2. The constructions L1 and L2.

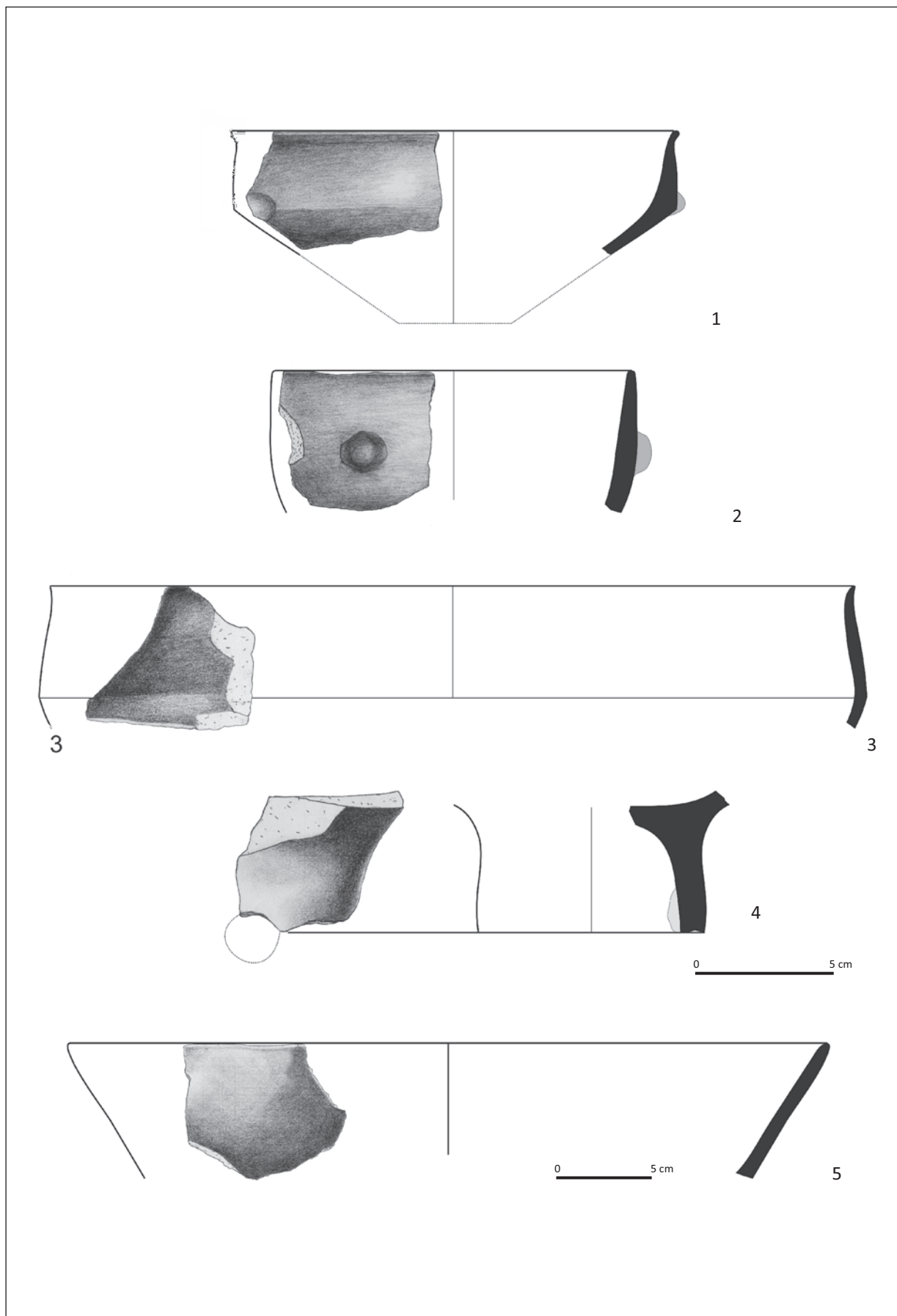
Pl. 6. S VA – Fragmente ceramice de pe suprafața construcției L1. / S VA – Ceramic fragments from the surface of the construction L1.

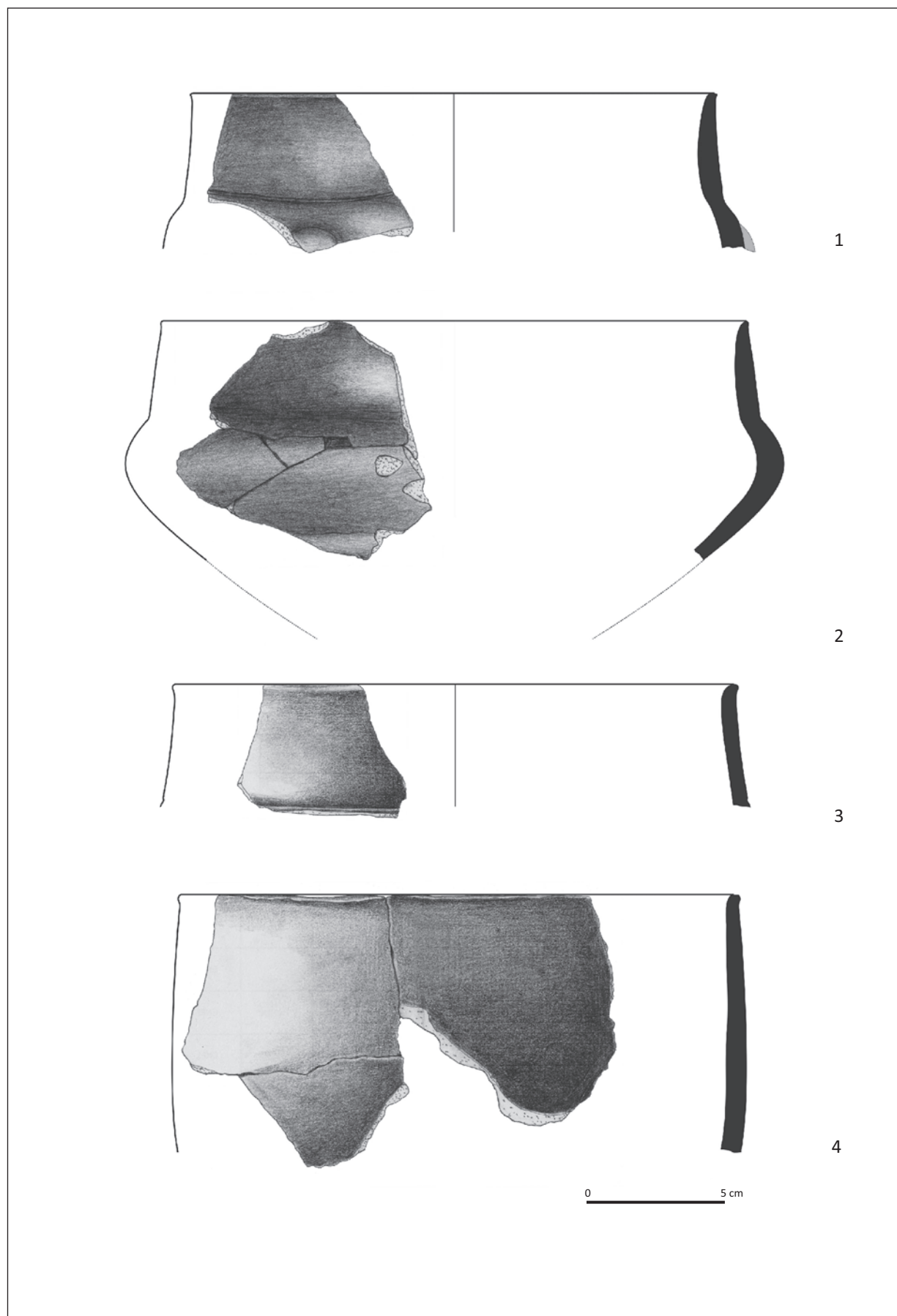
Pl. 7. S VA – Fragmente ceramice de pe suprafața construcției L1. / S VA – Ceramic fragments from the surface of the construction L1.

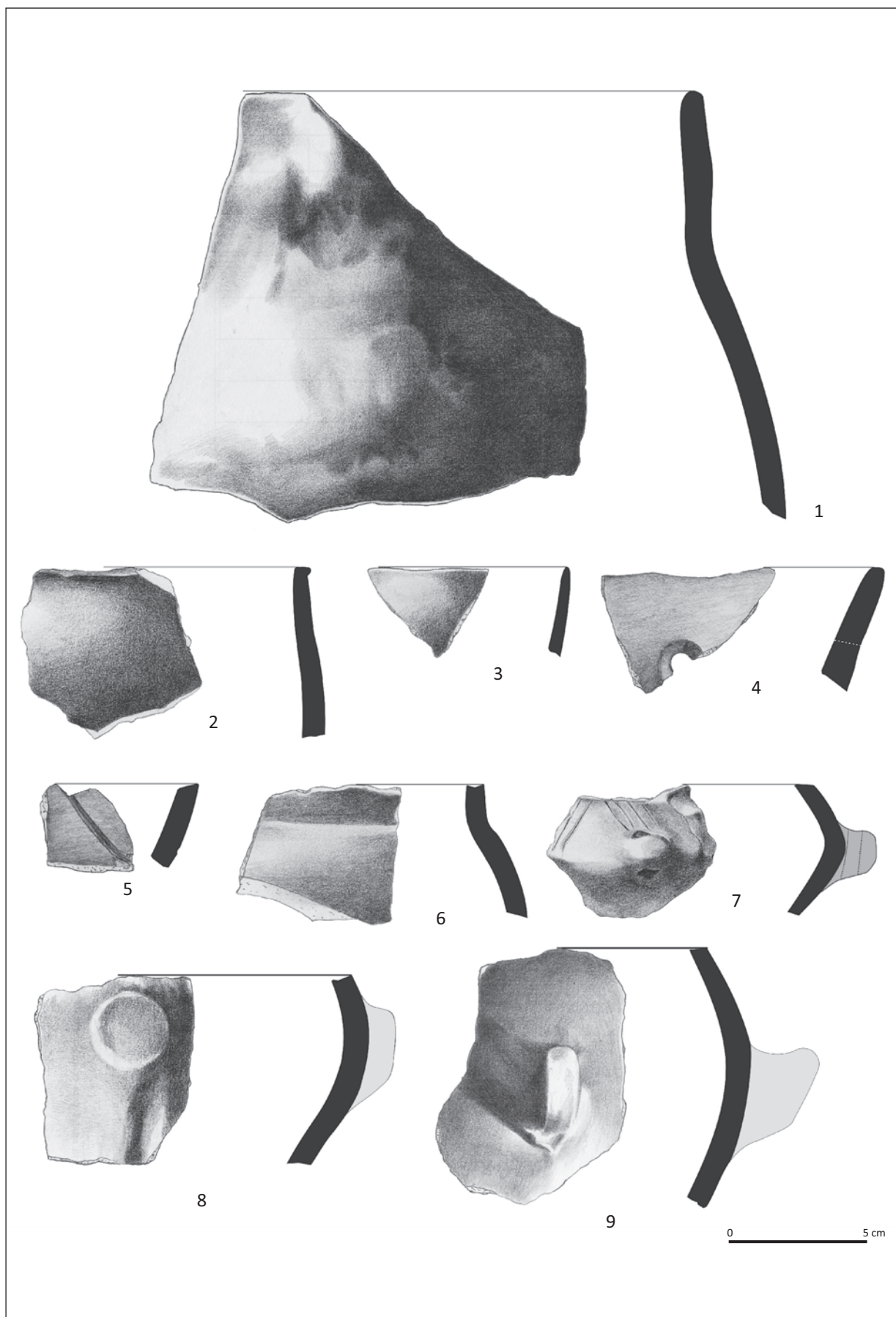
Pl. 8. C2 – Fragmente ceramice. / C2 – Ceramic fragments.

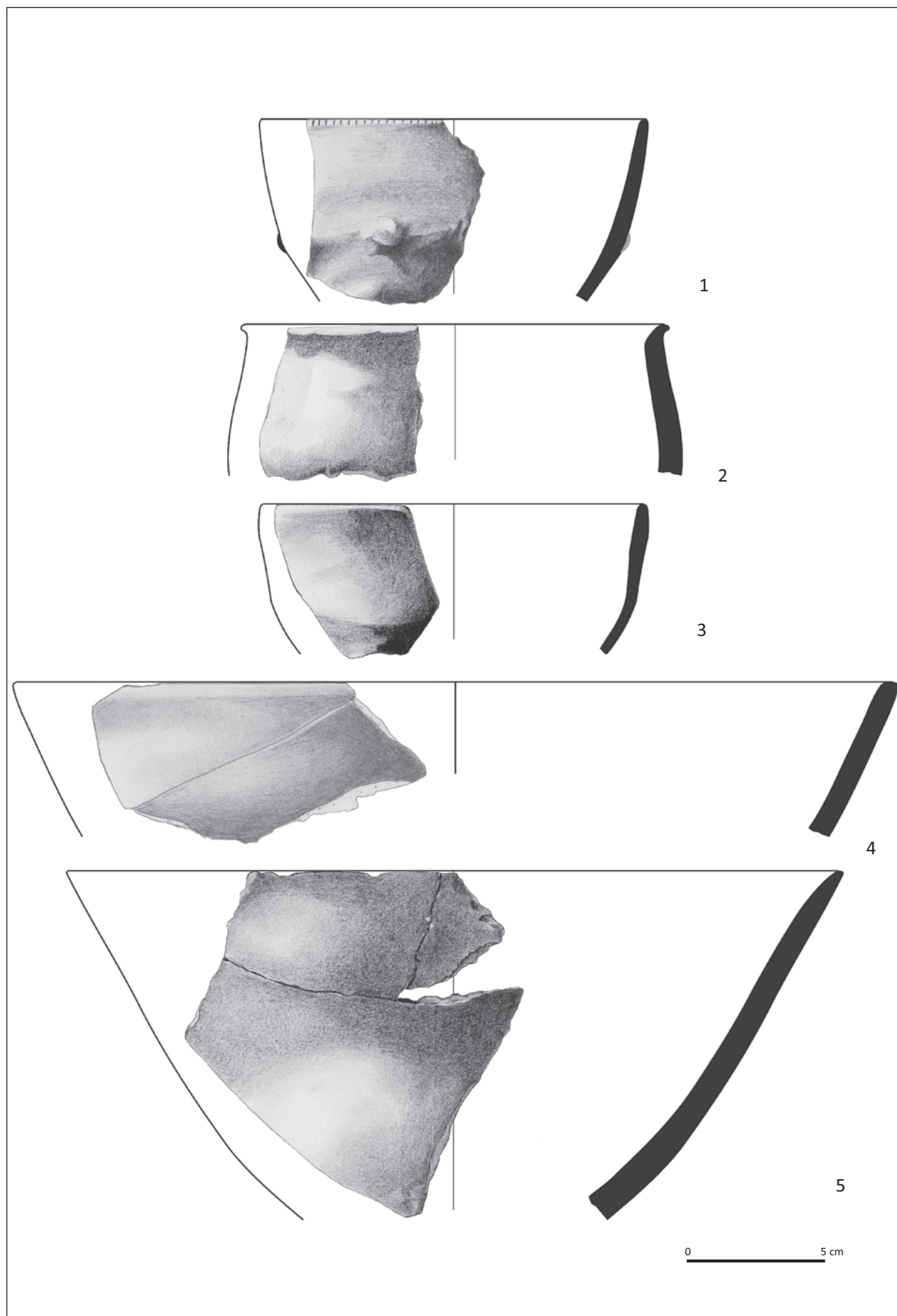
Pl. 9. C2 – Fragmente ceramic. / C2 – Ceramic fragments.

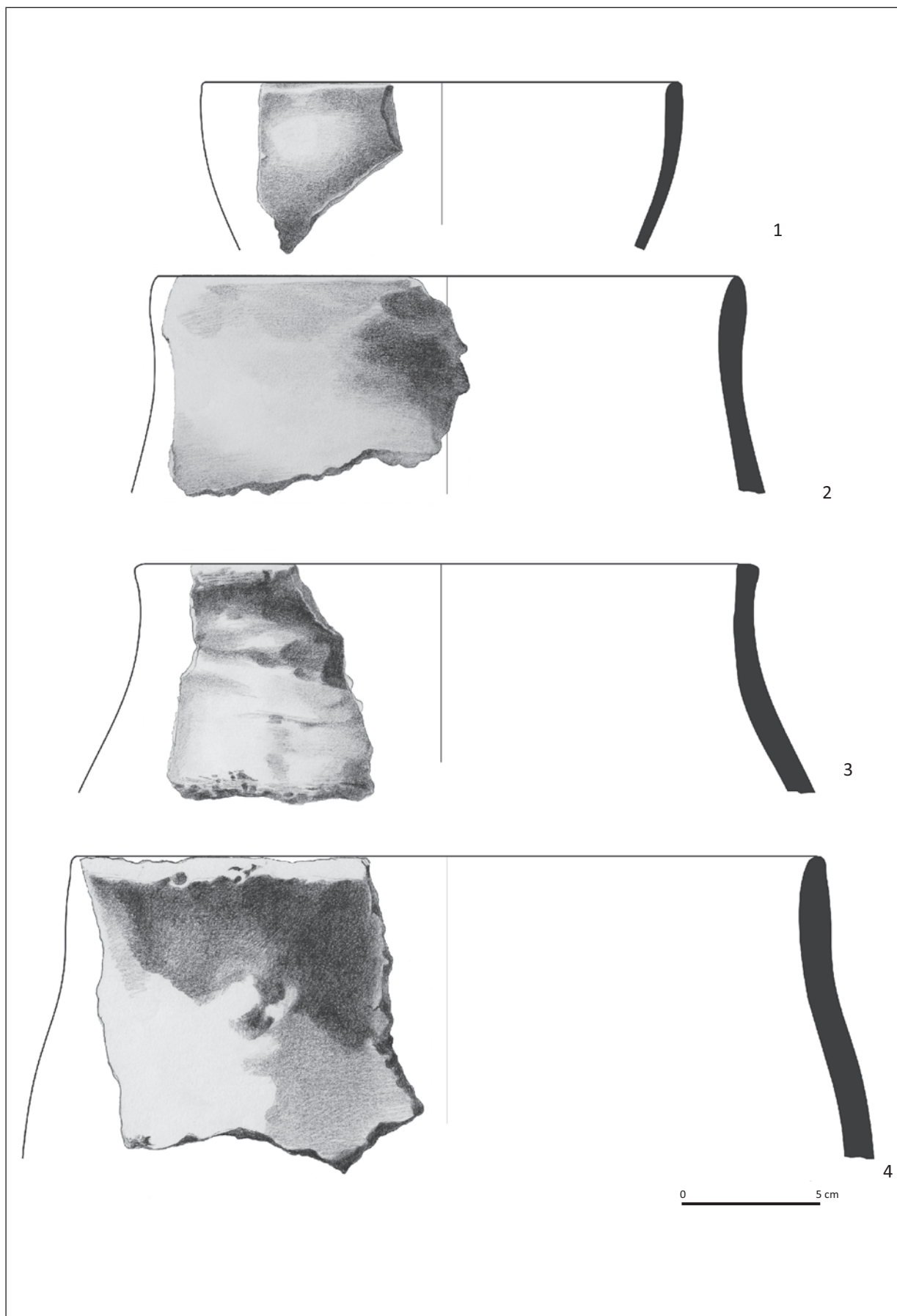
Pl. 10. C2 – Fragmente ceramice. / C2 – Ceramic fragments.

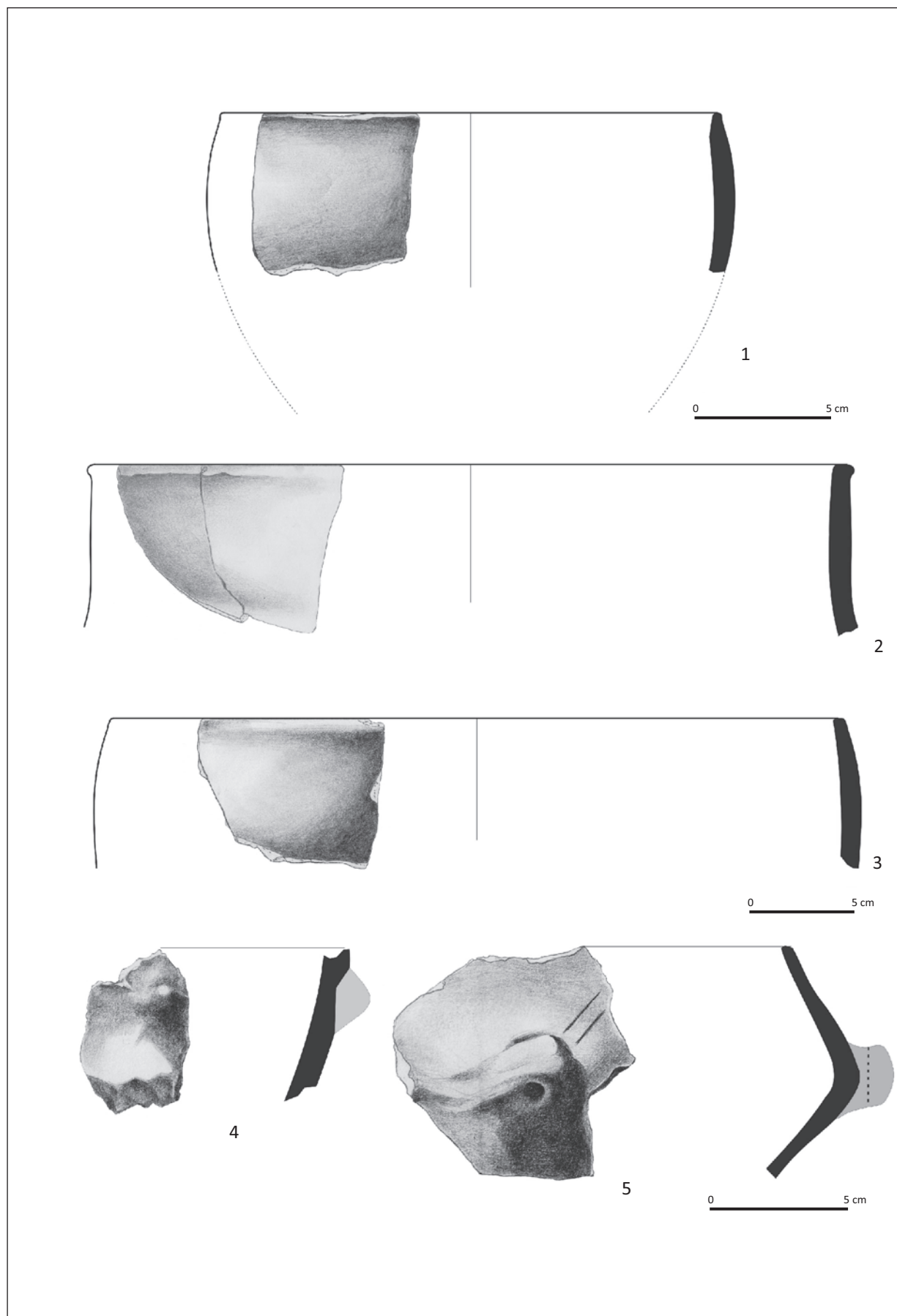
Pl. 11. C2 – Framente ceramiche. / C2 – Ceramic fragments.

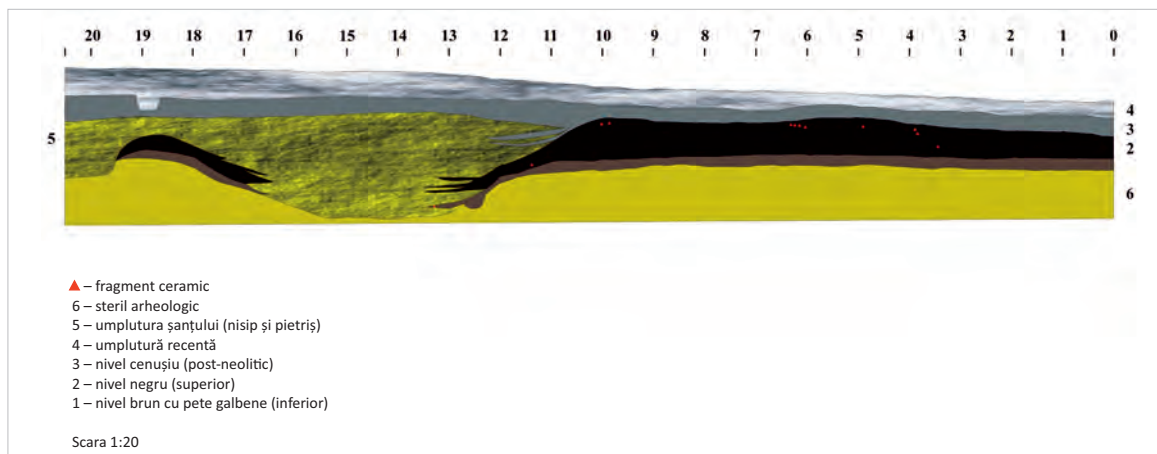
Pl. 12. C3 – Fragmente ceramice. / C3 – Ceramic fragments.

Pl. 13. C3 – Framente ceramiche. / C3 – Ceramic fragments.

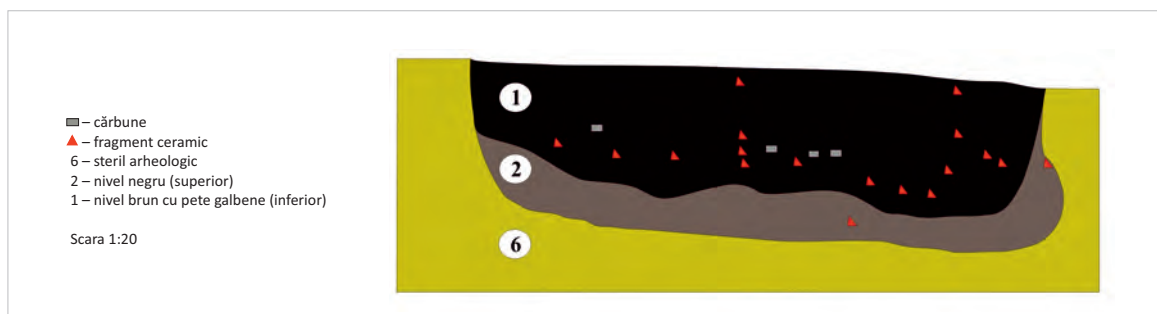
Pl. 14. C3 – Fragmente ceramice. / C3 – Ceramic fragments.

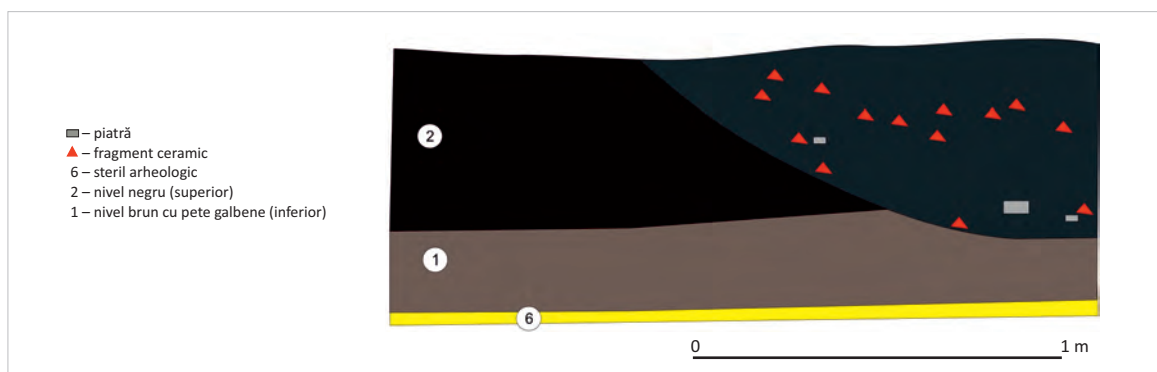
1

2

3

4

Pl. 15. 1. S VA – profil vestic; 2. S VB – C2 – profil estic; 3. S VB – Complexul C3; 4. S VA – Complexul C4. / 1. S VA – Western profile; 2. S VB – C2. eastern profile; 3. S VB – The feature C3; 4. S VA – The feature C4.

